KENTLEŞME ve KENTSEL GELİŞİM BAĞLAMINDA AÇIK KAMUSAL ALANLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER AÇISINDAN DEĞERİ*

The Value of Public Spaces for Sustainable Cities In the Context of Urbanization and Urban Development

Dr. Öğr. Üyesi Nihal Arda AKYILDIZ**

ÖZ

Modern yaşam içinde kent, birbirinden bağımsız birçok yaşam düzlemiyle belli bir organizasyon dâhilinde insanları belli kurallarla bir arada tutarken, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamda toplumsal ihtiyaçlara da cevap verebilen yaşam alanlarının bütünüdür. Günümüz kentleri, son 50 yıldır çevresel ve sosyal sorunlarının tartışıldığı platformların merkezi hâline gelmiştir. İklim değişikliklerini tetikleyen çevre kirliliği, doğal kaynakların tüketimi gibi konularla birlikte kentlerin demografik ve mekânsal planlama kararlarındaki yetersizliklerle birlikte büyüyen sorunlarına çözüm arayışları her geçen gün önemini arttırmaktadır. Bu nedenle son yıllarda kent konusu, önemi gereği bilimsel çalışmalarda öne çıkan konulardan biri olmuştur. Kent kavramından türetilen; uyum sağlama sürecini ve sisteme dâhil olma çabasını ihtiva eden manasıyla 'kentleşme' ve 'kentlileşme' olguları da kent ve kentsel mekân konusunun ana argümanlarından olup üzerinde pek çok araştırmalar yapılmıştır. Kentlileşme olgusu, kentleşmenin fiziki tanımlamasından uzak, tamamen kentte yaşamaya çalışan bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarıyla ilgili bir kavram hâline gelerek adaptasyon sürecinin niteliğini içermiştir. Kentler, aldığı göçlerle sosyo-kültürel açıdan farklı bireylerin görüş ve alışkanlıklarıyla, birbirine benzemeyen yaşam felsefeleriyle sosyal yaşam içinde uyum ve ahenkle bir arada olmalarını sağlayan çeşitli mekân düzlemleriyle çeşitlendirilmiştir. Artan nüfus ve teknolojik gelişmelerle beraber hem yatay hem de dikey olarak hızla büyüyen kent üzerindeki artan baskı nedeniyle, yeni bir kentsel tasarım modeli olarak 'Sürdürülebilir Kentsel Tasarım' kavramı ortaya çıkmıştır. Bu bakış açısıyla tasarlanan kentlerde; hem doğa üzerindeki olumsuz etkileri minimuma indirip doğal kaynakları gelecek nesillere aktarmayı sağlayan mekânsal sürdürülebilirlik, hem de kentte yaşayanların gündelik sosyal yaşamını çeşitlendiren ve sosyal sürdürülebilirliği destekleyen pek çok mekânsal düzleme de olanak sağlanmaktadır. Çalışma, kent kavramının kavramsal gelişim ve dönüşümünden yola çıkarak, kentsel gelişimin kültürel, mekânsal ve sosyal sürdürülebilirliğini destekleyen önemli kentsel mekânlardan biri olan 'açık kamusal alanlar'ın geliştirilmesi veya yeniden yapılandırılmasının kentsel planlamaya sunacağı katkıları ortaya koymayı hedeflemektedir. Açık kamusal alanlar, hızla artan şehir nüfusunda kentliler için kaynaşma ve etkileşme alanları olarak, sosyal ve mekânsal faydalarıyla birlikte günümüzde şehircilik ve mimarlık için hızlı ve güçlü bir momentuma dönüşmüştür. Kentin özünü ve ağırlık merkezlerini oluşturan kamusal alanlar; hem tarihsel hem de coğrafi olarak kente kimlik kazandıran öğelerdir. Sürdürülebilir kentsel politikaların temel amaçlarından biri; farklı sosyo-kültürel ve ekonomik gruptan bireylerin katılımın sağladığı bir buluşma alanı olan açık kamusal alanlarla birlikte kentin bazı kısımlarını bütünleşmiş bir yapıya dönüştürüp, insanları bir araya getirmektir. Çalışma bu anlamda sürdürülebilir kentsel gelişimin önemli planlama aracı olan açık kamusal alanların önemli bir katalizör görevi icra ettiği mekânsal düzlemi, aynı zamanda etkileşim ve kaynaşma merkezi olarak kentli sosyal hayatına katacağı değeri üzerinden açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışmada sürdürülebilir kentsel tasarım için açık kamusal alanların; kentin tarihi, kültürü, silueti, estetiği, yerel ekonomik canlılığı ve sosyal etkileşim alanı oluşuyla birlikte kente sunduğu katkılar açısından irdeleyen, tanımlayan ve tartışan bir yöntemle ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Kent, kentleşme, kentsel tasarım, sürdürülebilir kentsel gelişim, açık kamusal alanlar.

ABSTRACT

In modern life, the city is the whole of living spaces that can meet the social needs in a social, cultural and economic context while keeping people together with certain rules within a certain organization with many independent levels of life. Today's cities have become the center of platforms where environmental and social

* Geliş tarihi: 18 Temmuz 2019- Kabul tarihi: 15 Mart 2020
Akyıldız, Nihal Arda. "Kentleşme ve Kentsel Gelişim Bağlamında Açık Kamusal Alanların Sürdürülebilir Kentler Açısından Değeri" *Millî Folklor* 125 (Bahar 2020): 188-201

** Fırat Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Bina Bilgisi Anabilim Dalı, Elazığ/Türkiye, nihalardaakyildiz06@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1948-188X

problems are discussed for the last 50 years. With the issues such as environmental pollution triggering climate change and consumption of natural resources, the search for solutions to the growing problems of cities with their inadequacies in demographic and spatial planning decisions increases its importance day by day. Therefore, in recent years, the city has become one of the prominent subjects in scientific studies due to its importance. Derived from the concept of city; the concept of urbanization, which includes the adaptation process and the effort to be included in the system, is one of the main arguments of the city and urban space. The phenomenon of urbanization included the quality of the adaptation process by becoming a concept about the emotions, thoughts and behaviors of individuals trying to live in the city completely from the physical definition of urbanization. Cities have been diversified with the migrants they receive, with the views and habits of different socio-cultural individuals, their dissimilar life philosophies and various spatial planes that enable them to coexist with harmony and harmony in social life. The concept of 'sustainable city' has emerged as a new urban design model due to the increasing pressure on the rapidly growing city horizontally and vertically with the increasing population and technological developments. In cities designed with this perspective; both spatial sustainability, which minimizes negative impacts on nature and transfers natural resources to future generations, as well as many spatial planes that diversify the daily social life of the city's inhabitants and support social sustainability. Based on the conceptual development and transformation of the concept of the city, the study aims to reveal the contribution of the development or restructuring of ' public spaces', one of the important urban spaces supporting the spatial and social sustainability of urban development, to urban planning Public spaces have become a rapid and powerful momentum for urbanism and architecture with their social and spatial benefits as the areas of integration and interaction for the urban population in the rapidly increasing urban population. Public spaces that constitute the essence and centers of gravity of the city; are the elements that give identity to the city both historically and geographically. One of the main objectives of sustainable urban policies is to transform people from different parts of the city into an integrated structure together with public spaces, which is a meeting place where individuals from different socio-cultural and economic groups participate. This study predicts the value of the spatial plane in which public spaces, which are important planning tools of sustainable urban development, act as an important catalyst and will add to the urban social life as a center of interaction and integration. In the study, sustainable urban design public spaces; examining the city's history, culture, silhouette, local economic vitality, social interaction area as well as its contribution to the city is described and discussed.

Key Words
City/urban, urbanization, urban design, sustainable urban development, public spaces.

Giriş

Kent, 'parçaları eksik olduğunda bitmemiş kabul edilen ve kentli ihtiyaçlarının artışıyla da kendi dinamik döngüsünü tamamlama zorunluluğu olan bir puzzle' gibi birbirinden kopuk mekanizmaların farklı kararlarıyla eksik parçalarını sürekli tamamlayadurmaktadır.

Kentler, kuruluş aşamalarından beri içinde barındırdığı farklı demografik, kültürel, etnik ve sosyal yapıya mensup kentli bireylerin ihtiyaç ve talep organizasyonunu tam anlamıyla sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilemediği kentsel süreçlere tanıklık etmiştir. Kent -kimi zaman göçlerle- çok farklı insan gruplarının kendi habitatından koparak bir araya geldiği, aynı yaşam düzlemlerini paylaşarak ve ortak etkileşimlerle birlikte farklı mekânsal düzlem çeşitliliklerinde varlığını sürdürmektedir. Bu anlamda bakıldığında, kullanıcı olan kentlilere her anlamda hitap eden ve farklı talepsel düzlemlerde de olsa tüm gereksinimlerin karşılamasının hedeflendiği kentsel mekân planlamalarının sağlıklı kararlarla gerçekleştirilmesi bu nedenle önem arz etmektedir.

Kentliler imar ve rant kaygılarının artığı kentlerde her geçen gün azalan doğal yapısal çevresinin güzelliğini, yeşilini ve toprağını, kısacası doğal habitatına dair her şeyini yavaş yavaş kaybetmektedir. Kentler doğal yapısal çevrelerini ve eski siluetlerini; insanlar yürüyüş yollarını, arkadaş/komşularıyla birlikte paylaştıkları mahalle/sokak kültürünü; kentli yaşamında sınırlı zaman ve stres nedeniyle çalışma şekli gibi daha saymakla bitiremedi-

ğimiz pek çok değerini; bugünün beton yığınları içerisinde kaybetmektedir. Bu nedenle mekânsal üretim süreçlerinde sorunun temeli olan rant ve imar kaygılarıyla üst üste planlanan kentlerin daha sağlıklı rasyonel çözümler ve düzenlemelerle birlikte yaptırımların netleştirilmesi gerekmektedir. İhtiyaç duyulan kentsel bilinç ve farkındalığın yanı sıra bireysel/toplumsal aidiyet hissinin ve kültürel bağlılıkların da arttırılması gerekmektedir.

Bu nedenle çalışmada, sürdürülebilir mekânsal tasarım sürecinde önemi her geçen gün artan açık kamusal alanların; doğal ve yapılı kent çevresiyle birlikte kentli yaşamına sunacağı katkılar açısından konu incelenmiştir. Çalışmanın özü olması bağlamında kentsel mekân aktör ve argümanları olan kent, kentli, kentleşme, kentlileşme kavramları da bu bağlamda; sürdürülebilir kentsel gelişim ve açık kamusal alan konularının değeri irdelenerek ele alınmıştır.

Kent ve Kentsel Gelişim

Kent kavramı ontolojik olarak bulunduğu coğrafyaya, kültüre bağlı olarak büyük ölçekte mekânın farklı misyon ve anlamlarla yüklenebilmesine fırsat veren esnek bir olgudur. Bu olgu, sürekli değişime uğramakta olan karmaşık ve yaşayan bir organizma olarak kabul edilmelidir. Kent organizması, görünüşteki karmaşık yapısının aksine, basit simgesel bağlarla bir arada yaşayan ve kendi gelişimini kendisinden referansla yaratabilme kapasitesine sahip yapıda olan bir canlıdır (Jacobs 1961).

İlk oluşum sürecinden beri kent, ait olduğu uygarlık ürünlerini toplayarak diğer kuşaklara iletebilen, toplumun ihtiyaç duyduğu maksimum hizmetlerin minimum alanda sunulmasına imkân veren yoğunlaşmış yapılardır. Bu yapının, toplumun değişen gereksinimleri ve büyümenin getirdiği daha karmaşık biçimlere ve yığılarak biriken toplumsal mirasa da yer açabilecek biçimde genişleyebilen bir strüktüre sahip olduğu söylenebilmektedir (Mumford 2013). Bu nedenle kenti, insanlık tarihinin belli bir döneminde ve belli koşullar altında oluşan; sosyal, kültürel, iktisadi, tarihsel, dinî, mimari ve estetik yönleriyle temayüz eden bir yaşam alanı olarak ifade etmek doğru olacaktır (Alver 2012:9).

Geçmişin geleneksel şehirleri aksine, bugünün modern şehirlerinde; zaman ve mekânın kullanıma alışkanlıkları değişmiş ve sistemli bir hâle gelmiştir (Çelik 2010:29). Kısmen geçmişten devralınan, kısmen de üzerine yeni şeyler eklenerek inşa edilen kentler, aynı zamanda toplumsal yaşam biçimini de önemli oranda belirlerken; eylem ve düşüncelere hem alan açan, hem de sınırlar koyan kontrast bağlam olarak ele alınmaktadır. Bu bakımdan kent ve kentsel yaşamla olan ilişkinin derin bir diyalektik nitelik taşıdığı söylenebilmektedir (Canatan 2012:91). Bu nedenle kentin en önemli görevi insanın kozmik ve tarihsel süreçlere bilinçli katılımını artırmasındaki destek olma misyonudur (Mumford 2013:691).

Kentler de tıpkı mimari yapılar gibi özel tasarım gerektiren estetik yapılardır. Mimari yapıdan farkı, daha büyük bir ölçeğe sahip oluşu ve zaman içinde tasarımının ve kullanım değerinin algılanabilir olmasıdır. Kentler çevreleriyle birlikte incelendiğinde, her kentin sahip olduğu manzara açısından farklı 'görünürlüğü veya okunaklığı' onu diğerlerinden ayıran, monotonluktan kurtaran 'imgesel' ve 'kimliğine uygun' yapıların bulunduğu görülmektedir (Lynch 2014:2,7). Ve kentlere dikkatle bakıldığında her kulağın işitebileceği, her gözün görebileceğinden fazla keşfedilmeyi bekleyen estetiği, müziği ve özel bir dekoru mevcuttur.

Kentsel gelişime ait temel referanslar, kentin gelişim sürecine sosyolojik açıdan odaklanarak irdelemesi ve tespit edilmesi gereken parametrelerdir. Harvey (2014)'e göre, kent toplumsal etkileşim süreçlerinin tümüdür, çünkü "süreçler, işin asıl özünü teşkil eder". Kentsel çevrelere ait gerçekleşen süreç ve uygulamalara rasyonel olarak bakıldığında, düzensizlikten çok, girdisi çıktısı örgütlenmiş bir karmaşıklık sistemi olduğu görünür. Bu karmaşıklık içinde; bazen çeşitliliği, bazen de beklenmedik şeylerin denetimli ama yaratıcı bir biçimde ele alınma kompozisyonun yarattığı etkileşimin enerjisiyle birlikte toplumsal canlılık da görünür kılınır. İnsanın temel ihtiyaçlarına cevap verme niteliği taşıyan kentsel mekân olgusu, sadece canlı ile irtibat hâlinde olmayıp, mekânın zamanla ve iktidarla olan ilişkisi de zaman içinde mekân kavramının evirilmesine neden olmuştur. Zaman ve mekân kavramları birbirileriyle yakın bir ilişki içindedir ancak bu iki kavram düz bir seyirle ilerlememektedir (Lefebvre 2007:7). Lefebvre, dünya tarihi boyunca siyasal iktidarın mekâna ve kentsel örgütlenmeye hükmettiğini ve bunun da insan yerleşimleri olan kentsel mekânları direkt olsun veya olmasın belirlediğini ifade etmektedir. Lefebvre, tarihin mücadelelerle oluşturduğu toplumsal varoluşa tanıklık ettiğini ifade ederken, Hegelci bir bakışla tarihin; mekâna ve dile ayrı ayrı bağımlı kılarak ilerlediğini ve bu mekânla kültürel dil unsurlarının etkileşimiyle ortaya 'mekânsal temsiller'in çıktığını dile getirmektedir (Lefebvre 2014:52). Bu nedenle her kent, kendini temsil eden mekânsal planlamalar ve gelişmelere spontan bir biçimde 'sahne' olma niteliğindedir. Jacobs (1961)'a göre kentte spontan bir biçimde var olan çeşitlilik eğilimleri, kentsel planlamacılar tarafından bazı yanlış arazi kullanımlarıyla engellenmektedir. Bu tür bir planlamanın gerçekleşmesi kentte düzensizlik ve karmaşıklık yaratarak farklılıkların da düşmanı olmaktadır. Oysaki kentsel planlamada mekânsal çeşitlenmeye saygı gösterilerek; farklılıkları yok saymadan gerçekleştirmiş tasarım sadece estetik yönüyle değil, mekânsal ve sosyal yönüyle de kenti besleyebilecek niteliktedir (Harvey 2014:94). Çünkü kentlerde "mevcut eğilimleri kolaylaştıracak yönde planlamalar yapmak, toplumsal sistemin geleceğini felakete sürükleyebilecek bir yetenektedir", bu konu da 60'ların en büyük planlama hatası olarak kabul edilmiştir (Harvey 2013:92). 60'lı yıllarda, kent yapısının değişimiyle başlayan süreçte toplumsal yaşamın seviyeleri ve düzeni de değişmeye başlamıştır. Yeni mekânsal üretim sistemleri ve yeni mekân ürünleri, akımlarla beraber ortaya çıkarak sosyal hayata müdahale etmişlerdir. Kentlerde artan nüfusa rağmen, sosyal hayatı desteklemeden gerçekleştirilen kentsel planlama uygulamaları; kent ve kentliler için -hatta kenti ziyaret edenler için de- pek çok sıkıntılar doğurmuştur. Barındırdığı toplumları mekânsal, sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan uzlaşma, çatışma ve çelişkilerle birlikte dönüştüren 'kent'ler; sosyal bilim araştırmaları için 'özne' iken, tarihle ilgili araştırmalarda eylemin sahnelendiği yer olarak 'nesne' konumundadır. Bu nedenle sahnenin kendisi olan *kentsel mekânı;* sokaklar, açık alanlar, parklar, bahçeler olarak (Hasol 1995:250), özetle insan yapıtlarının arasında sınırlanan alanların tümü olarak ele almak gerekmektedir.

Kentin doğal yapısal çevresine ve ekolojisine uygun tasarımın henüz tam anlamıyla gerçekleştirememiş olması, kent organizmasının doğal yaşam alanında sağlıklı büyümesine olanak sağlayamamış; böylece buna bağlı olarak pek çok sorun ürete gelmiştir. Kentte yaşayanlar için, kent ve doğal yapısal çevre arasında birbi-

rini besleyerek bir arada var olabilmeyi güçlendiren simbiyotik ilişkisi henüz tam anlamıyla kurgulanamamıştır. Bu anlamda yaşanabilir kent olgusu açısından kentsel tasarım; ulaşım, enerji ve su kullanımındaki sürdürülebilir çözümlerden, doğal ve kentsel çevre arasında denge oluşturabilecek kriterlere kadar tüm bileşenleri bir arada barındırmayı gerektirmektedir.

Kentleşme ve Kentlileşme İlişkisi

Kent kavramından türetilen; uyum sağlama sürecini ve sisteme dâhil olma çabasını ihtiva eden manasıyla 'kentleşme' ve 'kentlileşme' olguları da kentsel mekân konusunun ana argümanlarındandır. Kentlileşme olgusu, kentleşmenin fiziki tanımlamasından uzak, tamamen kentte yaşamaya başlayan kişilerin duygu, düşünce, davranış ve hareketleriyle ilgili bir kavramdır. Kentler, aldığı göçle birlikte barındırdığı toplumda farklı sosyo-kültürel yapıya sahip pek çok bireyin farklı görüş ve alışkanlıklarıyla birlikte "birbirine benzemeyen, aynı düşünü ve yaşam felsefesine sahip olmayan insanların bir arada" tutulduğu nüfusa sahip olan bir olgu olarak da ele alınabilir (Tatlıdil 1992:34). Kentlileşme, köylerden kente göç ederek yerleşmiş insanların, kente özgü davranış biçimlerini ne kadar benimseyip, uygulamaya geçirdiklerinin bir ifadesi niteliğinde kullanılmaktadır.

Kentleşme olgusu sağladığı sağlık, eğitim, iş, istihdam, teknoloji ve kültürel fırsatlarındaki cazibeleri nedeniyle kent sayılarındaki ve kentsel nüfus oranındaki artışı ifade eden genel bir kavram olarak kabul edilir. Gelişmekte olan ülkelerde daha çok kırdan kente gerçekleşen yoğun göç vesilesiyle, kentsel nüfus artışına tanıklık edilmektedir. Ancak bugün için kentleşme olgusunu sadece kent sayısının ve kent nüfusunun artışı olarak sınırlandırmak yetersiz kalmaktadır, bu nedenle temel unsurların arkasındaki ekonomik, sosyal ve mekânsal değişkenleri de öngörmek gerekmektedir. Kentleşmeyi bir anlamıyla 'sonuç', bir anlamıyla da süreci etkileyen önemli bir 'öğe' olarak nitelendirmek mümkündür (Kartal 1978:4). Bu doğrultuda kentleşmeyi geniş anlamıyla ele alacak olursak ekonomik gelişme ve sanayileşmeyle birlikte artan kent sayısının yanında büyüyen kentlerdeki artan örgütleşme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan insan davranış/ilişkilerinin kentlere özgü değişikliklerle gerçekleşen bir nüfus birikim süreci olarak tanımlamak gerekir (Keleş 2006:24). Bu bakımdan kentleşme, barındırdığı ilişkiler açısından bir bakıma itici (push), iletici ve çekici (pull) güçlerin etkisi altında oluşan ve değişen bir nüfus hareketi olarak ele alınmalıdır (Keleş 2013:67).

Kentleşme konusu Türkiye'de 1950'li yıllarda sosyo-ekonomik gerekçelerle başlayan -son yıllarda güvenlik sorunları nedeniyle de artan- göç hareketlerinin zaman zaman değişen hız ve yoğunluğuna paralel olarak mekânsal ve sosyal olarak birtakım sorunlarla, istenmeyen manzaralarla daha da görünür olmuştur. Büyüyen kentlerde yaşanan sosyal, kültürel, mekânsal ve ekonomik sorunlara ilişkin alınması gereken tedbir, planlama ve stratejiler kamu eliyle belirlenen beş yıllık kalkınma planlarına da konu olmuştur. Koruyucu ve önleyici politikalarla çözüm bekleyen sorunlar, her ne kadar ilk sekiz kalkınma planında da tekrarlanmış da olsa 9. Beş Yıllık Kalkınma (2007-2013) Planı'nda daha da vurgulanarak ele alınmıştır. Planda bölgesel eşitsizliklerin giderilerek yerel kalkınmanın sağlanmasının; kentliler için yaşam kalitesinin iyileştirilmesinin, doğal ve kültürel varlıkların korunarak kaçak yapılaşmanın önlenmesinin; teknik ve sosyal altyapı yetersizliklerinin giderilerek etkin bir denetim mekânizmasının sağlandığı temel kentleşme dinamikleri üzerinde durularak, kentleşmenin sağlıklılaştırılmasına ilişkin

tedbirler de kaleme alınmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınma Planları). Tüm dünyada artan kentleşmeyle birlikte kent hayatını etkileyen pek çok sorun, ülkenin gelişmişlik düzeyine bağlı bir biçimde yaşanmaya sosyal ve ekonomik yapısını etkilemeye başlamıştır. Temel olarak günümüz kentlerinin ihtiyaç duyduğu planlama kriterlerindeki benzerlik ve farklılıkları, 'günümüzde kültürün her şeye benzerlik bulaştırdığı' bağlamda gizli olup (Adorno 2012:19), kentlerin bulunduğu coğrafyalar farklı bile olsa küreselleşen dünyada insan ihtiyaç/eğilimlerinin benzeşmesinden kaynaklı kentsel sorunlarda da benzer biçimde artışlar gözlenmiştir.

Tüm dünyada 2007 yılıyla birlikte 'kentsel nüfusu'nun, 'kırsal nüfusu' büyük oranda aştığı, hatta 2050 yılına kadar da kentsel nüfusun % 65 oranlarına kadar artmasının beklendiği belirtilmiştir (UN-Habitat 2006); (UNESCO, WHO, CIGF and Space Grup 2008). Bu demografik yapıdaki planlanmamış büyüme dünyanın dört bir yanında etkilerini gösterirken, kentleri de çeşitli ölçeklerde mekânsal ve doğal yapısal çevreleri açısından çevresel bozulmalara uğratmıştır. Kentlerde artan nüfus taleplerini karşılamak üzere gerçekleşen mekânsal yapılaşma; kentsel bio çeşitliliği azaltmış, hava kalitesini bozmuş ve çevresel gürültüyü de arttırarak kent hayatı için farklı ölçeklerde tehditler yaratmıştır. Bununla birlikte kültürel anlamda kent aidiyeti gerçekleşmeden kültürel adaptasyonu sağlamaya çalışma ve kültürel sürekliliğin sağlanması konuları kentsel nüfus için bir takım tehditlere neden olmuştur. Kentlerdeki bu yoğunlaşma kimi zaman kent için bir tehdit olarak kabul edilirken (Thoren 2000) kimi zaman da daha yüksek kalitede kentsel alan üretme zorunluluğuyla kent için önemli bir fırsat olarak algılanmıştır (Ståhle 2010). Gelişmekte olan tüm ülke kentlerinin benzer problemlere koruyucu ve önleyici çözüm arayışları bugün kentler için büyük önem taşıyan konulardan biri olmuştur. Bu nedenle yapılan araştırmalar, kentin ortak kullanımını destekleyen mekânsal alanların çeşitliliği ve yeterliliğinin; kentli nüfusun sosyo-kültürel performansını artırmasının yanı sıra kentin mekânsal ve sosyal sürdürülebilir planlamasına da kattığı değerle birlikte sağlıklı bir kentleşme sürecinin yürütülmesine vesile olduğunu ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilir Kentsel Gelişim ve Planlama Sürecinin Değeri

Sürdürülebilirlik olgusu 1987 'Ortak Geleceğimiz (Bruntland) Raporu' ile temellenmiştir. Bu raporla birlikte (Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu 1991), 1960'lı yılların kalkınmacı ideoloji ile 1970'li yılların çevreci ideolojisinin bir uzlaşma çatısı altında derlenerek geliştirildiği bir yaklaşım olmuştur (Tekeli 1996). 1992 yılında Rio Zirvesi'nde sürdürülebilirlik kavramı ön plana çıkmış ve sonrasında çok yönlü niteliğiyle pek çok disiplinin ilgi gösterdiği trend bir kavram olarak kabul edilmiştir. Bu kavramın temelde barındırdığı anlayış 'her şeye rağmen' değil 'her şeyin dikkate alındığı' ilkelerle planlama süreçlerinin gerçekleştiği önemli bir çabadır (Erengezgin 2005). Bu nedenle yaşam alanları (habitat) için sürdürülebilirliği değerlendirme; karşılanması gereken ihtiyaç ve talepleri, çevre için ne denli uygun şartlar ve sağlıklı uygulamalarla gerçekleştirildiğini derecelendiren sistemlerle gerçekleştirilir (Esaulov 2014:20); (Parkin 2000:5).

Sürdürülebilirlik; ekonomik, sosyal, çevresel, mekânsal ve kültürel alanlarda koruyucu ve önleyici politika geliştirebilme, eylem planlarını tasarlayabilme kapasitesiyle yaşam alanları planlamasında yönlendirici bir çerçeve olarak ön plana çıkmıştır. Sürdürülebilirlik politikalarının kırsal kesimlerden ziyade kentlerde ele alınmasının temel sebebi; kentte yaşayan

nüfus yoğunluğu ve etkin yönetici güçlerin bu alanlarda bulunuyor olmasıdır. Bu nedenle sürdürülebilirlik yolunda gereken acil müdahaleler -büyüyen kentsel sorunlar nedeniyle- öncelikle kentlerde ele alınmaktadır (Yakupoğlu ve Korkmaz Hasmaden 2013:139). Pek çok alanda sıklıkla kullanılmakta olan kavram; toplumun sosyal, kültürel, bilimsel ve çevresel tüm kaynaklarının kentliler tarafından ihtiyatlı kullanılmasını sağlayan aynı zamanda da bu konuya saygı duyma temelinden yükselen sosyal bir bakış açısı ve katılımcı bir süreci ihtiva etmektedir (Gladwin vd. 1995:877). Bu açıdan bakıldığında, insan odaklı kırılgan ve hassas bir dengenin sürdürülebilirliğini sağlamak pek çok dinamiğin bir arada değerlendirilmesini gerektirmektedir. Ne var ki mekân, değer ve mirasların küreselleştiği; kültürün sürdürülebilirlik bağlamında giderek gerilediği bir dönemde söz konusu dengenin sürdürülebilir olması oldukça zorludur (Ölçer Özünel 2018). Temel amaç gelecekte daha yaşanabilir habitat alanlarının biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve kültürel olarak tüm sosyal ve mekânsal gereksinimleri sorunsuz ve sağlıklı olarak karşılayabilmesidir. Doğal yapısal çevreyle birlikte insan merkezli bir planlama odağı olan sürdürülebilirlik konusunun yaygın kullanım alanlarından biri de bu nedenlerle *kent planlamaları* olmuştur. Genel anlamda sürdürülebilir alanlar ekonomik, sosyal ve çevresel yaşamın sürdürülebilirliğini desteklemek için yaratılan mekânsal planlamalar olarak ele alınmaktadır (McDonald vd. 2009:51). Sürdürülebilirlik kavramının popülerliği, üretkenlik kadar çeşitliliğin sürekliliğini de içererek; planlanan sürecin daimi olma yeteneğini koruyarak kalkınmayı gerçekleştirme arzusundandır. Sürdürülebilirlik kavramı özünde teknolojik gelişmelerle birlikte sağlanan ekonomik kalkınmanın da yan etkilerinden olan çevreye verilen zarara tepki olarak ortaya çıkmış bir olgudur. Kavram mekânsal açıdan ele alındığında formun biçimlenmesi; yer, insan ve nabız (place, people, pulse) atışının entegrasyonundan beslenen dinamik bir süreci de tanımlayabilmektedir (Van der Ryn and Pena 2002).

Son zamanlarda kentte gerçekleşen ekonomik, mekânsal ve sosyal değişimlere alternatif çözüm kapasitesiyle dikkatleri çeken 'Kentsel Sürdürülebilirlik' kavramı sayılan nedenlerle bilimsel çalışmaların odağı olmuştur. Buradan hareketle kentler ve kentlerin sahip olduğu her türlü nitelik, pek çok özelliklerinin yanı sıra günümüzde ait oldukları topluluklar, gruplar ve bireyler için ifade ettiklerinden dolayı değerlidirler. Bu anlamda kuşaklar arasında kültürel sürekliliği sağlamak amacıyla sürdürülebilmeleri hayati önem taşımaktadır (Gürçayır Teke 2018). Kentsel sürdürülebilirliğin temel amacı; insan habitatının daha kaliteli ve yaşanabilir hâle getirmesinin yanı sıra gelecek nesillere gelişmeye daha açık, canlı ve sağlıklı kentler bırakmaktır. Buna ek olarak kültürel kayıpları en aza indirmek de kentsel sürdürülebilirliğin öncelikli amaçları arasındadır. Kentin yaşayanlarıyla birlikte sahip olduğu kentsel kültürel mirası, sağlıklı bir biçimde gelecek kuşaklara aktarabilme sürecinin gerçekleşmesi sürdürülebilirlik bağlamında önem arz etmektedir (Kurtar ve Somuncu 2013:40). Kentsel gelişim ve planlama, bu anlamıyla sürdürülebilirlik perspektifiyle ele alınmaya uygun bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Sürdürülebilirlikle birlikte kentsel politikaları hedeflemenin referanslarından biri de kentin bazı kısımlarını bütünleşmiş bir yapıya dönüştürüp insanları bir araya getirmek aynı zamanda istihdamı yükselterek, kamu ve diğer tüm hizmetlere erişebilmeyi de hedeflemek olmuştur (Stren & Polese, 2000). Bu nedenle çevre ve kent ilişkisini

referans alan sürdürülebilir kent yaratmanın temel gayesi; doğal yapısal çevreyle yeni mekân tasarım senkronizasyonunun kente ait mevcut çevre kalite hedeflerini arttırabilme kapasitesidir (Whitehead 2003:118).

Kentlerdeki sürdürülebilirlik, bir toplumdaki ekosistem veya sürekliliği olan herhangi bir sistemin varlığının sahip olduğu ana kaynaklara zarar vermeden veya yüklenmeden mevcut sistemini destekleyerek sürdürmek anlamıyla ele alınabilmektedir (Karaman 2009). Bu nedenle sürdürülebilirlik, toprak, su, yer altı/üstü zenginlikleri, bitki örtüsü gibi ortak varlıkların olanaklarının kullanımında rasyonel bir iyileşmeyi garanti edebilme potansiyelini içinde barındıran önemli bir argümandır. Bu anlamıyla sürdürülebilir gelişmenin; kentsel büyüme formu, alt yapı denetimi, arazi kullanımı, kaynak ihtiyaçlarının kontrolü ve geliştirme taleplerini dikkate alarak yapılacak planlama etkileri -kısa vadede değil- en az 50-100 yıllara yayılan öngörülerle ele alınması gereken önemdedir (Blowers 1993). Sağlıklı bir kentsel planlama, sahip olduğu doğal ve mimari kentsel elemanları uyumlu biçimde birbirine bağlayarak gerçekleşmektedir. Kentin sahip olduğu 'doğal elemanlar' bölgenin coğrafi yapısına ait doğal çevresel öğeleri temsil ederken, 'mimari elemanlar' ise coğrafi doğal öğelerle insan tarafından yapılan tasarımları birbirine uyum ve ahenkle bağlayan *mekânsal ürünler* olarak ifade edilmektedir (Salingaros 1998:53). Sürdürülebilir şehirlerin planlanması ve kamusal alanlarının yeniden canlandırılması eylemi, büyük ölçüde çevresel kaliteyi koruma ve yükseltmede temel bir katalizör olarak katkıda bulunma görevini üstlenmektedir. Bu anlamda tasarlanan ve fiziksel olarak inşa edilen çevre; kentin sosyal yapısına katkıyla (sosyal etkileşme, uyum, kaynaşma vb.) birlikte, tarihsel yapısını da iyileştirme ve sosyal etkileşme alanları artırma eğilimindedir. Ayrıca, sürdürülebilir şehirlerin planlanması ve yeniden canlandırılması, kent sakinlerinin kimlik ve aidiyet duygusunu yeniden ortaya koyma kapasitesine önemli bir destek sağlar.

Sağlıklı bir kentsel gelişim için çevresel, ekonomik ve mekânsal sürdürülebilirlik kadar, kentin toplumsal yaşamını destekleyen sosyal sürdürülebilirliğin de gerçekleştirilmesiyle birlikte tam anlamıyla 'sürdürülebilir kalkınma' mümkün olacaktır. Sürdürülebilir bir kentsel çevrenin yaratılması için kentlilerin sağlıklı sosyal hayatı için ortak tampon mekânlar olarak kurgulanan iletişim, kaynaşma ve hoş vakit geçirme araçsalları niteliğiyle çeşitlendirilmiş *açık kamusal alanlar*ın varlığıyla kentsel gelişim kavramı sağlanabilecektir. Kamusal alanların temel amacı kentin tampon açık alanlarında; bazen ekolojiyle desteklenen, bazen sanatsal, kültürel etkinliklere ve alışverişe imkân veren gündelik yaşam seviyeleri yaratarak insanlara kent aidiyeti hissettiren, rahat, sağlıklı ve güvenli ortamlar sağlamaktır. Sürdürülebilir kentsel gelişim yaklaşımı; sürdürülebilir ekonomilerle çevresel ve mekânsal sürdürülebilirlik kadar sosyal sürdürülebilirliğin de desteklendiği tüm yönleri kapsar.

Sürdürülebilir Kentsel Gelişimin Araçsalı Olarak Açık Kamusal Alanlar

Sürdürülebilir planlama, çevresel ve sosyal sorunlara uzun vadeli bakış açısını öngördüğü için gelecek kuşakları içeren önemli bir düşünce biçimidir. Sürdürülebilir gelişme için planlama süreci; ekonomik, mekânsal ve çevresel olduğu kadar sosyal amaçlarla da verimli bir değerlendirmeyi, toplumsal talepleri ve değişkenleri bütüncül bakış açısıyla ele almayı gerektirmektedir. Bununla birlikte disiplinler arası çalışmaların yapılması; mimar, plan-

cı, tasarımcı ve üreticilerin; bununla beraber kentin toplumsal ve kültürel yönünün göz ardı edilmemesi bağlamında halkbilimi uygulayıcılarının birlikte ve uyumlu kararlar alması da sürdürülebilir kentsel gelişim açısından büyük önem taşımaktadır (Oğuz 2019). Sürdürülebilir gelişme, bu nedenle hemen her disiplin için 'günün gereksinimlerini karşılarken, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerini güçlendiren bir gelişme biçimi' olarak tanımlanmaktadır (Brundtland Raporu 1987). Sürdürülebilir bir toplumsal gelişme; sağlık ve eğitim alanlarındaki gelişmelerle yaşamsal gereksinmelerin istenen ölçüde karşılanmasını içerirken; kültürel mirasın korunması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi gibi esasları da bünyesinde barındırmaktadır. Sosyal normlar zaman içinde toplumsal yapıya bağlı olarak değişse de, sosyal ve kültürel yapının sürekliliği oldukça önemlidir, hatta ekonomik kararların alınmasında bile sosyal ve kültürel yapının büyük rolü bulunmaktadır (Sev 2009). Kent alanlarını destekleyen sürdürülebilir kalkınma projeleri, çeşitli ekonomik faaliyet ve rekabeti çekme eğilimi gösterirken sosyal yaşamı da destekleme kapasitesindedir. Kentsel planlamada 'kamusal alan', kentteki yapı alanları dışında kalan kamu/özel mülkiyete ait işlevsel/görsel/mekânsal sınırlamalarla belli bir alanın toplum kullanımına açık olarak tasarlandığı mekânsal düzlemlerdir. Bu tanımından referansla devlet mülkiyetinden bağımsız olarak *kamusal 'olan'*dan çok, toplumsal fayda adına kent yaşayanları için tanımlanan açık mekânlardan yararlanma, denetim ve kullanım revizyonuna konu olan kentsel alanlardır.

Kamusal alanlar kentlilerin sosyal yaşamında gündelik yaşam seviyelerini besleyebilen alanlar olarak; desteklenmesi ve geliştirilmesi gereken alanlardır. Kamusal alanların kullanım değeri sadece şu anı değil; dünü, bugünü ve yarını tanımlayarak, sosyalleşmeye imkân veren hoş zaman geçirebilme taleplerini karşılayan mekânsal düzlemlerdir. Kentsel alanların, kamusal olma niteliğiyle yükseldiği kamusal alanlar konusu; sadece şehirci, tasarımcı ve mimarları değil, siyaset bilimci, sosyal politika uzmanı, toplumbilimci, felsefe, sosyolog, antropolog ve bu alanlarda kuramsal çalışmalar yapan tüm sosyal bilimciler tarafından da titizlikle irdelenmiş geniş bir çalışma alanıdır. Toplumsal üretim ilişkilerinin, tüm alanları şekillendiğini referans alan Karl Marx'ın; toplum-mekân ilişkisini 'mekânın temsilleri-temsillerin mekânı' diyalektiğiyle çözümleyen Lefebvre'nin ve kapitalist üretim ilişkilerinin emek için yarattığı çelişkilerin mekânsal düzlemde biçimlenişi bağlamında ele alan Harvey'in tartışmaları, kendi dönemlerinde ve hatta bugün bile *'kamusal olan kentsel mekân pratikleri ve fonksiyonlarını'* yeniden gözden geçirmemize olanak sağlayan yaklaşımlardır.

Kentlilerin toplumsal ve sosyal yaşamlarına etki/katkılarının büyük olduğu *kamusal olan kentsel mekân alanları* olarak bildiğimiz açık kamusal alanlar; sokak, mahalle, meydan, park, pazaryeri ve çarşı gibi kentlilerin bir araya geldikleri, gündelik yaşamlarında birbirleriyle iletişim kurdukları, toplumsal ve bireysel olarak kendilerini ifade ettikleri alanlar olmuşlardır. Bu nedenle kentin tüm nüfusunun ortak kullanım alanı olan kamusal alanlar, kentin en önemli mekânları olarak kabul edilir. Howard Saalman kısa ama geniş kapsamlı bir tanımla 'hizmet ve metanın üretim/değişimi için bir araç' olarak tanımladığı mekân analiziyle kentsel ortak kullanım alanlarını kavramsallaştırmıştır (Sözen ve Tanyeli 1986:128). Bu kamusal mekânlar, bireyleri rastlantısal ve istemsiz olarak karşılaştırarak doğal bir sosyal ortam içinde; kültürel, sanatsal ve sosyal gündelik aktivitelerini gerçekleştirerek bir

diğeriyle iletişim kurabilecekleri zeminler hazırlamaktadır. Bu anlamda toplumun bir arada bulunduğu açık kamusal alanlar, sosyal etkileşim ve iletişime imkân veren; park, meydan, pazar, çarşı ve camiler gibi pek çok alternatif düzlem mekânlarıyla sosyal birlikteliğe sahne olan kentsel alanlar olmuşlardır.

Kentliler için kentsel alanlarda inşa edilen her kamusal mekân, en az 50-100 yıllık bir zaman dilimini ifade eden kentsel düzlemlerdeki imzalardır. Her bir kamusal alan bu nedenle; tasarımı, inşası ve kullanım süreçleriyle kentin yeniden dizayn edilmesini sağlayabilen araçsallardır. Örneğin açık kamusal alanlar ile kentsel mekân alanlarını bağlayan ulaşım aksları, sokak/caddelerin yapısı, kentsel mekânın diğer mekânlarla olan ilişkisi gibi her şeyi baştan dizayn ederek; tüm kentin form, fonksiyon ve siluet açısından revize ederken, kentliler için de sosyal yaşam akışını ve alternatif mekânsal düzlemlerini değiştirir. Tasarlanan açık kamusal alanlar, tüm mekânlar gibi kullanıcısı tarafından sık veya seyrek kullanılma veya uğrak yeri olma oranıyla 'kullanım değeri' ve 'tercih edilme kapasitesi' ile kendi değerini ortaya koymaktadır. Kent için tasarlanan bu açık mekânsal alanlar, lokasyonu ve tasarım değeriyle kentli kullanıcılar tarafından benimsenip, onaylandığında kentin sosyal yaşamına alternatif bir mekânsal düzlem olarak kabul edilir ve gündelik yaşam içinde kullanım değerini yaşama sahne olma düzlemiyle ortaya koyar.

Açık kamusal alanlar, hızla artan şehir nüfusunda kentliler için kaynaşma, etkileşme ve sosyalleşme alanları olarak kentli için ferahlamayı, kent için de bitki örtüsünün yapılı çevreye entegre edilebildiği fırsatlarla tasarlanması gereken bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Birçok olumsuz çevresel problemi çözme veya azaltma yeteneğiyle popüler olan açık kamusal alanlar; potansiyel olarak sosyal ve mekânsal faydalarıyla birlikte günümüzde şehircilik için hızlı ve güçlü bir momentuma dönüşmüştür.

Açık kamusal alanın kent lokasyonundaki konumunu besleyen yollar/sokaklar ve caddeler kent için önemli arterler olarak tüm kentsel mekân alanlarını destekleyen önemli ağlardır. Lynch (2014), kentsel araştırma faaliyetlerine katkı vermek için 'Kent İmgesi' adlı eserinde, kentlerin her birinin kendilerine ait görsel bir formun varlığını ve kendi dokularına uygun özel tasarım prensipleriyle oluşturulduğunu ifade etmiştir. Kentin ana arterleri olan yolların, hem kent içindeki ulaşım ağıyla her noktayı birbirine bağladığı, hem de diğer kentlerle olan bağlantılarını kolaylaştırdığı ortaya konmuştur. Bu anlamda bakıldığında, kentin yolları vücutta kalbe kanı taşıyan damarlar gibi 'kesintisiz ve dikkatli bir organizasyon' içinde kurgulanmalıdır. Herhangi bir noktadaki ihmal, şehrin o bölgesini atıl hâle getirir ve oradaki yaşam yavaşlar. Ayrıca yolların genişliği ana arterlere ve kamusal alanlara bağlanma önceliği, etrafındaki yapıların karakteristiği ile kendi kimliğini de belirlemektedir. Lynch (2014:56,58), anayolların kimlikten yoksun olup veya birbirine karıştırıldığı durumlarda, kentin bütüncül imgesini algılamanın güçleşmekte olduğuna değinmektedir. Kentsel mekân imgeleri içinde önemli yer tutan açık kamusal alanlar uzamsal karakteristik özellikleriyle belirli bazı yolların imgesini güçlendirilebilmektedir. Şehirle ilgili değişiklikler; ya bölgelere yeni cazibe misyonları yükleyerek, ya da yeni mekânsal çeşitlilikleri kente eklemleyerek fonksiyonel kazanımları sağlanabilmeyi hedeflemelidir.

Kentli nüfus için ortak kullanım alanları olarak planlanan kamusal mekânlar, kentlileri rastlantısal/istemsiz olarak karşılaştırarak kentte kültürel-sosyal aktivitele-

ri sağlamaya ve iletişim kurmaya imkânsunan önemli mekânlardır. (Sözen ve Tanyeli 1986:122). Bu açıdan Mumford (2013:106) kenti; sadece bir arada bulundurduğu insanların birbirleri ile kurdukları ilişkiler için kapalı bir alan sağlayan kap değil, ayrıca insanları cezbeden çekiciliği ve merkeziliği ile 'mıknatıs metaforu' olarak ele almaktadır. Bu kavramı Ebenezer Howard da kullanmıştır; '*mıknatıs metaforu'* sözcüğünün kenti tanımlama açısından çok kullanışlı olduğu, mıknatısın etki alanıyla ve bu alanın uzaktan cisimleri harekete geçirici gücüyle birlikte, farklı özelliklere sahip parçaları merkezine çekebilme özelliği kentsel mekânlardaki kamusal alanların değerini ortaya koyan mükemmel bir analiz olmuştur. Son on yıla kadar başkent Ankara'nın da mıknatıs etkisiyle iş/konut/ticaret ve ulaşım akslarıyla beslemekte olduğu Bakanlıklar-Kızılay arteri son yıllarda sağlıksız ve hızlı planlama kararlarıyla bu misyonunu kaybetmiştir. Ankara kent ve kentlisi açısından pek çok kamu, yerel yönetim, özel işyerleri gibi mekânları sosyal ve kültürel olarak destekleyen ve beslemekte olan Kızılay-Bakanlıklar bölgesindeki açık kamusal alan 'Güvenpark' son yıllarda sadece ulaşım ağını destekleyen bir yeşil alan olarak seyrek kullanımına terk edilmiştir. Bunun nedeni kentsel gelişme planlamasında kamu ve özel işyerlerinin bu bölgeyi bırakarak yeni lokasyona taşınma kararı olmuştur. Eskişehir Yolu üzerindeki bu yeni işyeri aksı, kentli ulaşımı/kullanımı/etkileşimi açılarından sağlıklı bir biçimde planlanmadan yaratıldığı için; açık kamusal alan ve yaya güzergâhları da planlanmamıştır. Sadece araç trafiği ile ulaşılan -ne kadar kamusal alan olarak kullanıldığı tartışma konusu olan- AVM'lerle ticari kamusal alanlar yaratıldığından, bu bölgede kentli için sosyalleşme gereksinimi sağlıksız bir biçimde yürütülemediğinden sürdürülebilir ol(a)mayan kentsel gelişme(me) uygulamalarından biri olarak tecrübe edilmeye devam etmektedir. Oysaki Castells (1997)'in meşhur kavramı olan 'enformatik kent', küresel ölçekteki yoğunlaşan nüfusa bağlı değişen iletişim ağlarının yeni 'akışlar mekânı' yarattığından bahsetmektedir. Çeşitli metropollerde küresel sermayenin geçiş güzergâhlarındaki ve bu misyonu yüklenmedeki önem derecesiyle belirlenen değişimler 'uğrak yerleri'nin de kavramsallaştırılmasına olanak sağlayabilmelidir (Öncü ve Weyland 2013:18). Örneğin Ankara 'Ulus Heykel Meydanı' kamusal alan olarak sosyal, mekânsal ve kültürel işlevini yitirerek; ulaşım ağlarının ağırlık merkezi ve semt simgesi olarak sembol değeriyle varlığını sürdürmektedir. Buna rağmen 'Ulus Hamamönü Projesi', son on yılda Mamak Belediyesi'nce bu bölgeye yeniden işlev kazandırarak uygulanmış ve özgün kimliğiyle önemli kamusal alanlar kurgulanmıştır. Bu proje bağlamında kentin geleneksel mimari ve kültürel dokusunu canlandırılmış; kentin sosyal, kültürel ve mekânsal sürdürülebilirliğine katkı sunularak kent estetiğine ve siluetine özgünlük kazandırılmıştır.

Louis Wirth'in de değindiği gibi kentsel mekân planlamasının değeri 'geleceğin önceden kestirilerek, ortaya çıkacak gelişmeleri denetleme ve rasyonel bir şekle sokma konusunda insan zekâsından yararlanma' olarak kabul edilmektedir (Hasol 1995:360). Ancak kentsel mekânlar özellikle de kamusal alanlar, tasarlanırken şehrin gelişim akslarını rasyonel bir biçimde planlamak ve yaşatmak gerekmektedir. Kamusal alanlar, kent ve kentlinin toplumsal yaşamını besleyerek, sosyal, mekânsal ve kültürel anlamda sürdürülebilirliğe destek olması gerekirken; yeterli öngörüyle tasarlanmadığında kenti bağlamak yerine bazı görünmeyen sınırlar çizebilmektedir. Örneğin Ankara Çankaya

'Seğmenler Parkı', botanik park konseptiyle tasarlanan önemli kamusal alanlarından biri olarak 'Atakule' ile birlikte anılmış ve kentin siluetine/estetiğine sembol değeriyle katkılar sunmuştur. Park önemli araç ulaşım akslarını besleyen lokasyona yakın olmasına rağmen, Ankara'nın her bölgesinden park için toplu taşım ve yaya ulaşım akslarındaki organizasyon yetersizlikleri nedeniyle beklenen sıklıkta kullanılamayan bir kamusal alan olarak varlığını sürdürmektedir. Hâlbuki uygulamada kentsel yeni lokasyonlar için planlanması gereken çarşı, pazar, meydan, ibadethane, park ve kültür merkezleri gibi pek çok kentsel mekân, hemen her birey için ulaşılabilirliğin de öngörüldüğü 'sosyal iletişim ve etkileşimi sağlayan' önemli kamusal alan örnekleri olmalıdır. Kent N.Schulz'un da ifade ettiği gibi, bu alanlar bir '*karşılaşma yeri*' ve insanları birbirine yakınlaştıran bir tür '*mikro kozmoz'* olarak değerlendirilmelidir. Kent birbiriyle ilişkisi henüz anlamlandırılmadan tasarlanmış, bir bütün içinde farklı geometrik formlarla bir arada bulunurken; yakınlık, süreklilik ve kapalılık kavramlarıyla da açıklanabilen mekânlar bütünüdür (Erdönmez ve Akı 2005).

Bir bütünlük içinde ahenkle kentte yer alması gereken kentsel imgeleri yollar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri olarak belirtmek mümkündür (Lynch 2014:51,99). Kentler bu imgelerin düzgün senkronizasyonuyla birlikte; her yaş, kültür ve sosyo-ekonomik yapıdaki kentlilerin, rasyonel ulaşım -yaya ve araçla- planlamalarıyla toplumsal hayata kolaylıkla katılım sağlayabildikleri kamusal buluşma alanlarında bir araya gelebilme imkânlarının sağlanması gerekmektedir (Erdönmez ve Akı 2005). Bu bakış açısıyla kamusal alanların içerme gücü Özdemir (2012:175)'e göre 'toplumun ve topluluğun', 'cemiyetin ve cemaatin', 'kolektifin ve tikelin', 'yerelliğin ve küreselliğin' bir arada etkileşerek dönüştüğü bir aradalıktır. Günümüzde modern kentler, her türlü farklılık ve eşitsizliğe rağmen yakın fiziksel temasla birbirini 'görmeden' ve umursamadan yaşanan, böylece eşitlenmiş gibi görülen mekânlarla hem yabancılaşmayla gelen özgürlüğün, hem de bir aradayken bile yalnızlığın yaşandığı bir varoluşun temsil alanlarını ifade etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Dünyada yaşanan sanayileşme ve modernleşmenin getirdiği büyük değişim ve dönüşümlerle gerçekleşen küresel ölçekteki aşırı kalabalıklaşma ve planlanmamış kentsel büyüme, dünyanın dört bir yanında derin etkilerini göstermektedir. Kentler, hem ekonomik ve sosyal gelişmelerin merkezi, hem de dünya nüfusunun yarısından fazlasının yaşadığı merkezler olması nedeniyle; başlıca çevre, sosyal ve mekânsal sorunlarının kaynaklandığı mekânlar olmuşlardır. Büyüyen kentsel alanlarla birlikte artan kentli demografik yapı ve ihtiyaç duyduğu sosyo-kültürel ortak etkileşim alanlarının karşılanmasına yönelik mekânsal alternatif çözümleri günümüzün önemli bilimsel çalışma konularından olmuştur.

Kentlerde artan nüfusun konut-iş-etkinlik gibi mekânsal taleplerini karşılamak üzere planlanan fazla sayıdaki binaların ısıtılması ve soğutulması için önemli derecede enerji kullanımı gerekmiş; bu da kentsel ısı adaları ve artan sera gazı emisyonlarına neden olmuştur. Bunun yanı sıra kentlerde yapılaşmayla birlikte artan sert yüzeyin metrekare miktarı; hem kent için daha yüksek sıcaklıkların oluşmasına, hem de yağmur suyu akışının artmasına neden olmuştur. Tüm bunların yarattığı yetersiz hava kalitesi nedeniyle, insanların sağlığı ve toplum refahı da sıklıkla tehlikeye girmiştir. Bu değişimlerle, gündelik

yaşam seviyelerinin ve sosyal hayatın en çok etkilediği kentler ve içindeki açık kamusal alanlar da çeşitli ölçeklerde çevresel bozulmalara uğramıştır.

Kentler için açık kamusal alanların kentin doğal ekolojisiyle birlikte desteklenmesi; hem kent için hem de kentli yaşamı için önem arz etmektedir. Şehircilik ve mimari arayışlarla ortaya konan kentsel planlama kararlarından olan açık kamusal alanlar, insan sağlığı ve çevre üzerindeki zararlı etkileri en aza indirgeyen yeni bir yaklaşım olmuştur. Kentin özünü ve ağırlık merkezlerini oluşturan kamusal alanlar; hem tarihsel hem de coğrafi olarak kente kimlik kazandıran öğelerdir. Diğer taraftan bu alanlar, kent demografisindeki büyümeyle birlikte tasarlanması gereken kentsel genişleme planları için bazen bazı engelleme ve zorluklar yaratsa da, kentsel tasarımın ve toplumsal yaşamın vazgeçilmez parçaları olmuştur.

Sürdürülebilir kentsel politikaların temel amaçlarından biri; farklı sosyo-kültürel ve ekonomik gruptan bireylerin katılımın sağladığı bir buluşma alanı olan kamusal alanlarla birlikte kentin bazı kısımlarını bütünleşmiş bir yapıya dönüştürüp, insanları bir araya getirmektir. Bu nedenle sürdürülebilir kentsel gelişim için önemli ağırlığa sahip olan açık kamusal alanlar ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel yaşamın sürdürülebilirliğini desteklemek üzere yaratılan mekânsal planlamalar olarak ele alınmalıdır.

Tasarım, imalat ve kullanım sürecinde -tasarımcı ve kullanıcı gibi- tüm paydaşların, sosyal, kültürel ve mekânsal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasını sağlayacak entegre tasarımla birlikte kamusal alanları başarıyla tamamlamak için işbirliği yapılması gerekmektedir. Çok sayıda olumsuz çevre sorunlarına çözüm ve birçok fırsat sunduğu için kent içinde kullanım sıklığına daha fazla imkân sağlanması gereken açık kamusal alanların; kentsel gelişim plan aşamasındaki stratejileri başarılı bir şekilde uygulamaya, aynı zamanda kent için sosyal, kültürel ve mekânsal sürdürülebilirliği desteklemeyecek entegre sürecin geliştirmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Adorno, W.Theodor. *Kültür Endüstrisi*. (Çev. Ülner, N., Tüzel, M. ve Gen,E.), (7.Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Alver, Köksal. "Kent İmgesi." *Kent Sosyolojisi*, Ankara: Hece Yayınları, 2012.

Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu. *Ortak Geleceğimiz.* (Çev. Çırakçı,B.) Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, 1991.

Blowers, A. (ed) *Planning for a Sustainable Environment*. London: Earthscan Publications, 1993.

Canatan, Kadir. *Batı Kenti, Kent Sosyolojisi*. Ankara: Hece Yayınları, 2012.

Çelik, Celaleddin. "Şehrin Zamanından Zamanın Şehrine." *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 23 (2010):29-39.

Erdönmez, M. Ebru ve Akı, Altan. "Açık Kamusal Kent Mekânlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri." *YTÜ Mim. Fak. e-Dergisi*, (1), 1, 2005.

Erengezgin, Ç. "Enerji Mimarlığı." Ege Üniversitesi Güneş Enerjisi Enstitüsü *4. Yenilenebilir Enerjiler Sempozyumu ve Sanayi Sergisi Bildiri Özetleri,* Antalya, 2005: 47-48.

Esaulov, G.V. "Sustainable Architecture-from principles to development Strategy." *Vestnik of TSUAB*, 6, 2014: 9-24.

Gladwin, T., Kennelly, J. and Krause, T. "Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research." *The Academy of Management Review*, 20, (4), 1995: 874-907.

Gürçayır Teke, Selcan. "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Listelerinde Yaşayan Miraslar ve Sabitlenen Gelenekler." *Millî Folklor* 120 (Kış 2018): 19-31.

Harvey, David. *Sosyal Adalet ve Şehir*. (Çev. Moralı) İstanbul: Metis Yayınları, 2013.

Harvey, David. *Postmodernliğin Durumu-Kültürel Değişimin Kökenleri.* (Çev. S, Savran) İstanbul: Metis Yayınları, 2014.

Hasol, Doğan. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: *Yem Yayınları*, 1995.

Jacobs, Jane. *The Death and Life of Great American Cities.* New York: Random House, 1961.

Karaman, Aykut. "Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Eşikleri Bağlamında İstanbul Üzerine Notlar." *Tasarım+Kuram* 5 (2009): 1-13

Kartal, Kemal. *Kentleşme ve İnsan*. Ankara: TODAİE Yayınları, 1978.

Keleş, Ruşen. *Kentleşme Politikası*. 9. Baskı, Ankara: İmge Yayınları, 2006.

Keleş, Ruşen. *Kentleşme Politikası*. 13. Baskı, Ankara: İmge Yayınları, 2013.

Kurtar, Ceyda ve Somuncu, Mehmet. "Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü Örneği." *Ankara Araştırmaları Dergisi* 2, (2013) : 35-47.

Lefebvre, Henri. *Rhythm analysis; Space, Time and Everyday Life*. (Çev. S.Elden & G.Moore) Londra: Continuum, 2007.

Lefebvre, Henri. *Mekânın Üretimi*. (Çev. I.Ergüden) İstanbul: Sel Yayınları, 2014.

Lynch, Kevin. *Kent İmgesi*. (Çev. Başaran, İ.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

McDonald, Sally; Malys,Naglis and Maliene,Vida. "Urban Planning for Sustainable Communitites: A Case Study." Technological and Economic Development of Economy, *Baltic Journal on Sustainability* 15 (1), (2009): 49-59.

Mumford, Lewis. *Tarih Boyunca Kent.* (Çev. G.Koca ve T.Tosun) İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.

Oğuz, Öcal. *Paldır Kültür Kentleşmeler.* 1. Baskı, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2019.

Öncü, Ayşe ve Weyland, Petra. *Mekân, Kültür, İktidar-Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler.* İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

Özdemir, Eylem. "Kentin Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar." *Kent Sosyolojisi*, Ankara: Hece Yayınları, 2012.

Özünel Ölçer, Evrim. "İnsanlar, Gezegenler ve Refah İçin Bir Eylem Planı': Somut Olmayan Kültürel Miras ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine Eleştirel Yaklaşım." *Millî Folklor* 116 (2017):18-32.

Özünel Ölçer, Evrim. "Yeni Hümanizm ve Kırılgan Miraslar: Küresel Köyün Yeni Soylu Vahşileri ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi." *Millî Folklor* 120 (2018): 32-45.

Parkin, Sara. "Sustainable Development: The Concept and The Practical Challenge." *Proceedings of the ICE-Civil Engineering* 6, (2000): 3-8.

Salingaros, Nikos. "Theory of Urban Web." *Journal of Urban Design* 3 (1), 1998.

Sev, Ayşın. *Sürdürülebilir Mimarlık*. Yem Yayınları, 2009.

Sözen,Metin ve Tanyeli,Uğur. *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Evrim Matbaacılık, 1986.

Ståhle, Alexander. "More Green Space in A Denser City: Critical Relations Between User Experience and Urban Form." *Urban Des. Int.* 15, (2010): 47-67.

Stren, Richard and Polese, Mario. *The Social Sustainability of Cities: Diversity and The Management of Change.* Toronto: University Press, 2000.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Birinci Kalkınma Planı (1963-1967).* Ankara: DPT., 1963, http://www.sbb.gov.tr/plan1.pdf / Erişim tarihi: 1 Mayıs 2019.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013).* Ankara: DPT. 2006. http://www.sbb.gov.tr/plan9.pdf / Erişim tarihi: 12 Eylül 2019.

Tatlıdil, Ercan. "Kent Sosyolojisi: Kuram ve Kavramlar." *Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3, İzmir, 1992.

Tekeli, İlhan. *Habitat II Konferansı Yazıları*. Ankara: T.C. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 1996.

Thoren, Kine Halvorsen. "The Green Poster, A Method to Evaluate The Sustainability of The Urban Green Structure." *Environ. Impact Assess Review* 20 (2000): 359-371.

UNESCO, WHO, CIGF and Space Group. "Historic Districts for All: A Social and Human Approach for Sustainable." *Revitalization*, 2008.

UN-Habitat. "The State of the World's Cities 2006/07: The Millenium Development Goals and Urban Sustainability." London, UK: Earth Scan Ltd, 2006.

Van der Ryn Sim and Pena Rob. "Ecologic analogues and architecture, Construction Ecology Nature as the basis for green Buildings." Ed. Charles J.Kibert, Jan Sendzimir, G. Bradley Guy, London: Spon Press, 2002.

Whitehead, M. *(Re*) "Analysing The Sustainable City: Nature, Urbanisation and Regulation of Socio-Environmental Relations in The UK." *Urban Studies* 40 (7), (2003): 118-120.

Yakupoğlu, Esmagül ve Korkmaz Hasmaden, Ferhan. "Sürdürülebilir Ekolojik Yerleşmelere Örnek Olarak Freiburg Şehri." *25. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi*, 28-30 Mart 2013.